

II. ИЗЪ ИЗБОРНИКА СВЯТОСЛАВОВА, 1078 г.

(По рукоп. Императорской Публичной Библиотеки, за исключениемъ первой статьи, взятой изъ Славянской Христоматіи Пеннинскаго).

I. О чтеніи книгъ.

Добро есть, братице, поунтанье книжникомъ. Пауе въсакомѹ хръстѹшному: блаженъ бо, реуе, испытающити съвѣдѣннѹ него, въсмы срдѣцымъ въ-
звѣдѣннѹ него. Убо бо реуе: испытающити съвѣдѣннѹ него; Кгда утѣшиши книги, не тѣшитса вързо нштити до дроугымъ глакннѹмъ, нъ пора-
зоуми, убо глѣютъ книги и словеса та, и тришды обрашталса о
едннѹмъ глакннѹмъ. реуе бо: въ срдѣци моемъ сѣкрыхъ словеса твоѹ. да не сѣрѣши *) тебѹ. Не реуе: оусты тѣбѹ изгладѣхъ, нъ и въ
срдѣци сѣкрыхъ, да не сѣрѣши тебѹ. и поразоумѣемъ оубо истиннѹмъ писанимъ, правнѹмъ есть имъ. рекоу же: оубо да конси правителъ есть и
въздѣжаннѹ: правдѣннѹмъ же кни-
гъ. Не съставитъ бо са корабль безъ гвѣдѣннѹ, ни правдѣннѹмъ бес поунтаннѹ книжнѹмъ: и како же правдѣннѹмъ оумъ стонтъ оу родителѹ сво-
нхъ, тако и правдѣннѹмъ о поун-
таннѹ книжнѹмъ. красота конноу ороу-
жнѹ. и корабль вѣтрѹмъ, тако и правдѣннѹмъ поунтаннѹ книжнѹмъ. отъ-
крыи бо, реуе, оун мон да разоу-
мѣю тѹдѣса отъ закона твоѹго. оун
бо глѣтъ разоумѣсѹ срдѣцымъ, и
проуе.

Не сѣкрыи отъ мене заповѣдннѹ твоихъ, разоумѣи, како не отъ оуннѹ

сѣкрыи, нъ отъ разоума и срдѣца. тѣмъ же и похочѣи не пооуумѣшталса, глѣ: проклати оуклѣмѣштенса отъ заповѣдннѹ твоихъ. тѣмъ же и самъ са похвалѣи, глѣ: Коль сладѣка словеса твоѹ, пауе меда оустомъ момѹ. и законъ оустѹ твоихъ пауе тѣсѣшталса злата и сребра, и въспѣтъ, глѣ: Въздѣрадоумѣса азъ о словесѣхъ твоихъ, како обратѣи ворнѣсть мно-
гоу. коннѣсть бо на реуе словеса бжнѹ, глѣ: Кко обратѣхъ, недостоинѹ съ, такъ дарѹ, еже ми са пооуумѣи словесымъ твоимъ днь и ношѹ.

То мы, братице, поразоумѣннѹмъ и послѹшаннѹмъ разоумѣннѹмъ оушннѹмъ, и поразоумѣннѹмъ слоу и пооууеннѹмъ стѣхъ книгѹ. Послѹшѣи ты житѹмъ стѣлаго васнѣи и стѣлаго ѳѹа. златоу оустѣмъ и стѣлаго кнрѣла фѣлософа и ннѣхъ многу стѣннѹхъ, како и ти сѣкрыѣа, повѣдають о ннѣхъ рекоушѣте, измѣда приаежалхоу стѣхъ книгѹ, тоже и на добромъ дѣла подѣннѹмъ са. вижѹ, како ти науатѣкъ добрымъ дѣломъ пооууеннѹмъ стѣннѹхъ книгѹ! да тѣи, братице, и самнѹ) подѣннѣмъ са на поутѹ житнѹ нхъ и на дѣла нхъ, и пооууаннѣтса въннѹмъ книжнѹмъ словесымъ, теорѣѣе волю нхъ какоже велѣтъ, да и въннѹмъ житнѹмъ достоиннѹ боудѣмъ, въ вѣкы аминѹ.

*) Въ р. сѣрѣши.

*) Въ р. самнѹ.

Сноу*) мон любын. вѣрша съконь-
уанин ми присп. да юже ндоу отъ-
нюдоу же не възвратишюса. да не
ръци яко ѡспыръжъ:

Се имашн бѣ и старѣншаго къ
оцѣ мѣсто. нмѣн съвѣръстннкы акы
братню. мѣншам акъ уада: старѣн-
шам акы отьца:

О уадо алуьбоу си продѣлжн. мо-
лнтвы възсылан къ боу. третнн уасъ
и г. и н ф. и н кеуерннюж: и за-
оутрънжю хвалоу: възсылан:

Уадо алуьнъ боудн да са насы-
тиши. и подажъ алушотннмъ хлѣбъ
свои. одежю свож нагымъ. уюжемоу
не похощн. зѣла не гѣн братоу
своиемоу:

Миръ нмѣн съ вьсьми. кроткъ
боудн. не славохотѣнъ и югда та
въпрашажъ то ѡвѣштан съ тнхостьв:
не радоунса враждоу злоу.

Не днѣнса добротѣ лицъ: аште на
кого слышнши. то молн за нъ: бо-
лаштнхъ посѣштан. старыж оутѣшан.
оубогыж напнтан. скъбраштаж оутѣшн:
зблалоужьшам накажн. въдовнцамъ по-
моштьннн боудн мьрътвемъ погрѣбан:

Не бонса пакостнн сотонннъ. не-
моштьны бо соутѣ. вьсьхъ матежъ
юго нн хоудъ оубонса:

Молнса да не вьнндешн въ на-
пастѣ. аште ан вьнндешн. то пакы
молнса да нзбоудешн.

Троужанса въ нноу. да вндѣгъ бѣ
троудъ твои. и посѣлетѣ ти помощь
свож: си аште творнши. то въ це-
сарьствнн бѣжн въдворншнса

5. Съборъ отъ мьногъ оцѣ и
апѣлъ и прѣкъ: събьрано и протѣко-

вано отъ еуаггелннхъ и отъ ннхъ
кннгъ: възвратыцъ съложено.

Ако жеже бѣдати не мошню бѣста-
ати тѣуню нъ и дѣнь оутрѣзвентнса
въ мѣтвахъ. бѣдръ бо гѣтѣса тако-
вын югда разоумѣеть. утѣ соутѣ
еже бесѣдоуиеть. велнко ороужьн
моантв аще съ достоннмъ боудеть
помыслымъ и да оувѣси то яко кре-
пость. бестоудннхъ и неправѣды жрость
оудѣръжа. слышнте бо реуе. утѣ
соудннхъ неправѣдннхъ гѣла. аще бѣ не
боюса. нн улѣкъ срмаллюса. нъ по-
неже застонть ми въдовнца си да
мьцю юе. и проуаи и юго же не
сътвори любы. сътвори *) на немъ
прнлежаннне. колым пауе бѣ послоу-
шають молащннхъса юмоу. велнко
ороужнне мѣтва. аще съ съмѣреноу
мыслию молнмъса аще въ пѣрси
вннемъ са акы мьтаръ. вьса бо прн-
ннемъ. тоу оубо жьртвоу възноснмъ
бѣн рекъше плодъ оустьноу.

стаа генадннхъ:

25 Лѣпо юсть уасто молнтнса юмоу
прнлѣжнно и вѣрно. съ слызани съ-
кроушеномъ срдѣемъ. и не попоуцаю-
ще нн ослабляюще. донелѣже оуслы-
шана боудеть молнтв аще и много
30 время мннеть и яко прннметѣ про-
шенине свое. тако о нномъ подобаетѣ
молнтн нскоушають бо бѣ тѣрпннне.
взрою просащннхъ оу него. мѣдѣ-
лнтъ подати юго же просать дроу-
гыхъ же не раунть послоушати мѣтѣмъ
нже о сего свѣта молать. ан не до-
стонно съ слабостню. и по неврѣ
прнходащннхъ къ немоу.

*) Въ р. ѡу.

40 *) Въ р. сътвориша.

заа: ѿѿ о молитвѣ.

Всѣ наше есть разнѣ съ англы. бытне житне и премудрость. мѣтвѣ же единѣ дѣло есть. ангеломъ и уѣкомъ. тою бо мѣткою скоро въ житне ихъ пристоуплемъ всакъ бо молиса съ бѣмъ бесѣдоуемъ. уѣтѣ же не того боимъ. уѣккоу съ бѣмъ бесѣдовати. аще бо съ моудрыми уѣкты бесѣдоуемъ. скоро въ обрѣзы ихъ прѣставишъса. уѣто оуѣо подобаетъ рѣчи о бесѣдоующинхъ съ бѣмъ въ мѣтвѣхъ. яко же и градъ бѣстанъ. оудобъ прѣкѣтъ быкаетъ рѣчыними. такоже бо и дѣла не огражена молитвѣми. скоро павинна есть отъ сотонъ.

Имаа урноризыца.

Сего ради на всакомъ мѣстѣ молитиса велитъ мѣла. възденжюще прѣподобныи роуцѣ. нмъ же всако мѣсто на мѣткою покосно. кын оуѣо оуспѣхъ сътвори нюдеомъ унстѣта ѿркельнак. съ неунстѣми роуками прѣходащемъ на мѣткою. и унстѣтоу оскернѣающе. дѣлесты неунстѣми. обратитъса гноушамъса. акы неунстѣихъ бѣ рѣкын. аще простѣрете роуцѣ свои въ мѣтѣ. отвѣрашю оун свои отъ васъ. и аще оуѣмножите мѣтѣи не послоушаю васъ. роуцѣ бо ваши испѣлѣи крѣкен беззаконикъ такоже (же) иже унстѣмъ срдѣцѣмъ и дѣлесты прѣподобныи прѣзываетъ и ѿннметъ и. и отъ всакого мѣста. молитвѣи же послоушають оусърднѣмъ вѣннѣма и аще и мѣсто боуде мѣнѣтн не пользѣно. тако бо и коринлоу молѣщомъ прѣшѣдъ англѣ гѣлаше мѣтѣи твоѣи и мѣстѣна възноша на намѣть прѣдъ бѣ. да уѣто оуѣо коринла

не вѣрди домоуѣма молитвѣ. уѣто ли фарисеомъ оуспѣ. ѿркельномъ прѣдѣстокиниѣ. велануаниѣ прѣзорѣствѣ испѣлѣмено. ѿко ни единѣ есть съпомѣмоуѣннѣ намъ заплати къ мѣтѣ. аще трѣвоуемъ. еда бо мѣсто трѣвоуемъ или время. всако мѣсто и время кѣоуниѣ есть намъ къ такоуѣи молитвѣ послоушанъ пакы самого оуѣнтелѣ вселѣннѣи гѣиѣца. на всакомъ мѣстѣ въздѣюще прѣподобныи роуцѣ безъ гнѣва и беспомышлѣннѣ. аще помыслѣ имѣши унстѣ отъ мѣлѣпнхъ похотни. аще на тѣрзѣ иси. аще въ домоу аще на поуѣти аще на тѣржици прѣстѣннѣ. аще въ морѣ аще въ гостиньници. аще на дѣлѣ иси стоѣ. аще кѣде любо иси можешн бѣ прѣзвѣати. и полоуѣннѣи прѣоуѣннѣи.

О ханамыннѣ:

Каждо же есть яко не пытаемо мѣтѣномъ мѣсто нѣ образъ иерѣимѣи въ пропасти бѣ нѣ бѣ оуѣмоан. и дѣннѣ въ кмѣ львокъ бѣ и бѣ оуѣмоан ѿ. не отроци въ пѣци бѣша и бѣ оуѣмоанша. новѣ на гнонѣи сѣда нѣ бѣ видѣ. моуѣси на морѣ бѣ. нѣ гѣла кѣмоу бѣ уѣто вѣпнѣши къ мѣтѣ. и развѣоннѣкъ на крѣствѣ бѣ нѣ породѣу отвѣрзе. да и ты оуѣо кѣде любо иси молѣса въ унстѣ съвѣсти и бѣ послоушають тебе того бо есть земѣла и коньци иѣа.

Отъ Патерника:

Реуѣ старѣцъ не премѣудранъ мѣтѣи своимъ многыннѣи словѣсты. да не на пытаннѣи словѣсѣномъ раздѣвѣонтъса оуѣмъ единѣ бо слово мѣздѣннѣмъ бѣ оуѣмоан. Реуѣ пакы единѣсловнѣи оуѣмъ

събраметъ. съсладжаш слово мѣтвъ. и молащалагоса подвизаш.

ІѠ Златоустаго о постѣ:

Цѣрь хота прикати градъ противъ-ныхъ. отемлетъ имъ кодоу и скоро приметъ градъ. тако и правдыникъ хотан побѣднн дншвола. да приметъ постъ.

Храмъ неподобнъ бес покроба ни постъ бесъмрениа съсоудъ не приметъ воды бездъна. ни поста бѣ бесъмрениа.

Дни настоицію мѣака бывають въ ульвцехъ и матежъ и пришъдъшии ноци въси оуспноуць тако и ульккъ томнимъ отъ мзыси и примышию постъ въса оумрѣтвѣ. Небонъ адама невъздържаннѣ оутробноѣ нзкеде и потопъ сътвори. и содомьско попадениѣ то съкеде. такожде же и нюдъ-и велико зъло сътровошиа отъ пкънства и отъ питаннн на безаконнѣ нздъзъше. да сего дѣла и хѣтъ алка ѡ днин намъ образъ (намъ) показаш спсеннн. Ре бо гѣ блженн алующен и жажущин яко ти насытатъся.

—

Статьи этого Изборника, по нравственно - религиозному содержанию, были доступнѣе нашимъ предкамъ, нежели философскія и литературныя въ Изборникъ 1073 г. Самый языкъ въ Изборникъ 1076 г. простѣе и удобопонятнѣе. Система правописанія въ обоихъ этихъ памятникахъ одна и таже, хотя въ списокъ 1076 г. и замѣтнѣе вліяніе Русскаго писца, особенно въ нѣкоторыхъ статьяхъ, какъ напр. во всей 5-ой статьѣ.

ж, ш, л и ш смѣшиваются съ простыми гласными. На пр. 289. 5. възшштють (-штъ), 289. 6. вслштютьштен (-шттен),

289. 9. дроушши (-шш), 289. 10. глють (гльштъ), 289. 11. овраштанса (-ашса), 289. 17. поразоушкъса (-аш), 289. 18. рекоу (рекъ), 289. 20. въздържаннѣ (-жжннѣ), 289. 27. корбед (-лю), 289. 29. разоушню (-шш), и мн. др. Иногда опускаются ѣ и ѡ, и смѣшивается ѣ съ е. Попадаютъся также и полногласныя русскія формы. Употребляются и шт, особенно въ первыхъ четырехъ статьяхъ, и щ, въ послѣдней.

Вообще должно замѣтить, что этотъ Изборникъ своимъ содержаніемъ оказалъ замѣтное вліяніе на нашу древнюю литературу. Образецъ и основу Поученія Владимира Мономаха можно видѣть въ 4-ой статьѣ (Поученія дѣтямъ). Статья 5-я предлагаетъ первоначальный образецъ Златой Цѣпи, или Собранія Толкованій Св. Отцевъ на Св. Писаніе съ присовокупленіемъ поученій. Нѣкоторыя изъ поученій, здѣсь помѣщенныхъ, даже вошли въ Златую Цѣпь (смотри въ списокъ XIV в.): 297, 1 и 299, 3.—Иоанна Златоуста молитвъ и о постѣ, см. въ Злат. Цѣп. статьи 16 и 15. Притомъ расположеніе самыхъ поученій по матеріалъ (какъ здѣсь статьи о молитвѣ) указываетъ на ту же систему, которой пользовались составители книгъ, извѣстныхъ подъ именемъ *Пчелы* (см. въ списокъ XIV в.).

289. 1. О чтеніи книгъ. Этой статью начинается самый Изборникъ. Заглавіе значительно поистерлось. Впрочемъ его разбираютъ такъ: «Слово иякоего Калугеръ о четн (чѣни) стѣхъ книгъ.» Калугеръ—гр. *καλουγέρων*—добрый старецъ, почетное названіе монахамъ.

Это, вѣроятно, Славянское сочиненіе. Замѣчательно между прочимъ по упоминанію о Славянскомъ Первоучителѣ Кириллѣ Философѣ и о его житіи. (См. Замѣчанія Востокова въ Слав. Христом. Пенниск. 1828 г.,